

תוצאות הרים

שיעור מפי מרן הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א – פוסק עדת תימן

גליון 63

יו"ל ע"י התאחדות בני הישיבות ובסיוע מוסדות יד מהרי"ץ

ובב"י כתב בזה"ל ומ"ש בשם הרמב"ם הוא בפרק א' מהלכות רוצח (ה"ד) וכתבו רבינו כאן בשביל מה שכתב שאם שמע גוים או לסטים מחשבים עליו רע צריך לגלות אוזן לחבירו או לפייס הגוי עכ"ל שלזה אין מקור בגמ' והעתיק את הרמב"ם שכתב שגם זה נכלל בלאו דלא תעמוד.

דברי ההג"מ להוכיח מהירושלמי ושיטת הרדב"ז בענין זה.

ועוד כתב הב"י בזה"ל כתבו הגהות מימוניות בירושלמי מסיק אפילו להכניס עצמו בספק סכנה חייב ע"כ ונראה שהטעם מפני שהלה וודאי והוא ספק עכ"ל וזה כבר חידוש עצום, מדוע שיכניס א"ע לספק סכנה בשביל חבירו, אפ' שהוא בוודאי סכנה. וברדב"ז כתב (ה"ג) שמי שמכניס עצמו לספק סכנה נקרא חסיד שוטה. וז"ל ספיקא דידה עדיפא מוודאי דחבריה עכ"ל. ויוצא שיש פה מח' קיצונית. להג"מ חייבים, והוכיח מהירושלמי. ומקור הירושלמי לא נודע בספרים שלנו אין כזה דבר והרדב"ז היה פשיטא ליה שאין חובה ואפ' אסור לעשות כן. ובנצ"ב עמק שאלה כתב שהוא ממידת חסידות.

אין שלח יעקב את יוסף למקום סכנה וההוכחה משם.

לכא' אותו נידון יש לענין יוסף שיעקב אבינו שלח את יוסף לראות את שלום אחיו ואת שלום הצאן, ויעקב ידע שהאחים שלו שונאים אותו וזה היה סכנה. והפסוק (פ"ז פ"ג) רומז "הלא אחיך רועים בשכם לכה ואשלחך אליהם" דשמעון ולוי הרגו את כל יושבי שכם וא"כ עכשיו הם במצב סכנה שילחמו איתם האומות, ולכן שלחו יעקב. וכך כתוב בתרגום יונתן בן עוזיאל "והוה לזמן יומין, ואמר ישראל ליוסף הלא אחיך רען בשכם, ודחיל דלמא ייתון חיזאי ויחינון על עוסק די מחו ית חמור וית שכם וית יתבו קרתא וגו'". וא"כ יעקב אומר אפ' שיוסף יכנס לספק סכנה, כיון שהם בוודאי סכנה חייב ללכת לשם ולומר להם שיחזרו. וברשב"ם כתוב וז"ל הלא אחיך רועים בשכם, במקום סכנה שהרגו אנשי המקום. זה שמעתי מר' יוסף קרא והנאה לי עכ"ל.

מעשה שהביא הירושלמי שהכניס ר"ל

את עצמו לספק סכנה כדי להציל את רבי אימי.

בירושלמי מסכת תרומות פ' שמיני דף מ. כתוב בזה"ל "רבי אימי איתצד בספיספיה" פירוש, דצדו את רבי אימי דהיינו שבו אותו. [ספיספיה בפשטות נראה שזה שם העי'. ובפני משה כתב בזה"ל איתצד בספיספיה, ניצוד במקום סכנה הרבה ומלשון ה"אף תספה" ו"פן תספה", הוא ודומיהם שכל הניצוד לשם סוף נספה הוא עכ"ל. ונראה דהיינו תך, והעיר נקראת על שם הדבר הזה]. וממשיך הירושלמי וז"ל "אמר רבי יונתן וכך המת בסדינו" וכתב הפ"מ כלומר שנתייבש ממנו, ואין לו אלא להכין לעצמו תכריכי המת. "אמר רבי שמעון בן לקיש, עד דאנא קטיל, אנא מתקטיל. אנא איזיל, ומשיזיב ליה בחיילא". וכתב הפ"מ, ושמע רשב"ל ואמר או אני אהרוג או אני נהרג. אני אלך והציל אותו בכך ע"כ [רשב"ל היה ראש הבריונים ולא פחד ומ"מ זה היה סכנה, התוס' אומרים על רשב"ל שלמד בצעירותו ואח"כ פרק עול, ואח"כ החזירו רבי יוחנן בתשובה. והיה בעל עבירה וכתוב שהיה רוצח. רח"ל]. אזל ופייסו, ויהבוניה ליה. וכתב הפ"מ והלך ופייס לאותן הגזלנים והניחוהו ונתנו אותו לידו. ולפי הפירוש הזה נראה שהתכוון למלחמה ואח"כ ראה שאפשר לפייסם ופייס אותם ושחררו את רבי אימי. ולא נגמר הסיפור תשמעו איזה חכמה "אמר לון (רשב"ל) ואתון גבי סבון והוא מצלי עליכון" אל תבואו לצדיק רבי יוחנן ויתן לכם ברכה "אתון גבי רבי יוחנן אמר לון מה דהוה בלבכון איעבד ליה יתעבוד להון ימלא להאי עמא לא מלון אפיפסירוס עד דאזלון כולהון" רבי יוחנן נתן להם "ברכה" ואמר להם מה שאתם רציתם לעשות, כן יעשה לכם. וכנראה לא שמעו מה

א.

ביאור נפלא בנוסח ברוך שאמר בענין רחמי של הקב"ה עם בריותיו.

בשם רחמן. נתחיל בחידוש קטן, אנחנו אומרים כל בוקר "ברוך שאמר והיה העולם וכו' ברוך מרחם על הבריות ברוך מעביר אפילה ומביא אורה בריך משלם שכר טוב ליראיו", ולכא' לא מובן מה הקשר בין הדברים, שהרי מרחם על הבריות וכן משלם שכר טוב ליראיו זה מתייחס לאנשים, ולמה מעביר אפילה ומביא אורה 'נתקע' באמצע. ונראה לומר, דזה בעצמו מראה את הרחמים של הקב"ה על בריותיו שהצורה שהקב"ה מביא את האור והאפילה לעולם, זה בצורה של רחמים, ולא בפיתאומיות. אם אדם יוצא מאור לחושך בצורה פתאומית זה מחשיך לו את העיניים, וכן אם השמש היתה זורחת במהירות ולא בצורה איטית, היה מחשיך על העיניים.

ובאבודהרם כתב לענין הנוסח ביוצר אור "המאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים" [אנחנו לא גורסים את זה ומ"מ מהרי"ץ מדבר על זה במק"א] בזה"ל כי הוא מביא לנו את האורה בדרך רחמנות מעט מעט לא בפעם אחת כולה, כי יקום ממיטתו אם רואה אור גדול לא יוכל לפתוח את עיניו בראותו במהרה כי קודם יעמוד שעה כמו סומא ולא יוכל להביט בו עכ"ל ולכן הקב"ה עושה את הזריחה ברחמים.

ביאור ע"פ הזוהר הקדוש.

זה לפי הפשט ובזוהר הקדוש פרשת יתרו כתוב שבלילה שולטים דינים, כמו שנאמר "בו תרמש כל חיתו יער" ובבוקר השמש זורחת וזה "חסד לאברהם" והחסד מתגלה בבוקר וכל הדינים הולכים וא"כ זה הביאור, ברוך מרחם על הבריות ברוך מעביר אפילה ומביא אורה שזה החסדים שהקב"ה מביא לאדם, וברוך משלם שכר טוב ליראיו וא"כ הכל מדבר על האנשים. שנבין את מוצא שפתינו שהרי ברכות שתיקנו אנשי כנה"ג כל מילה זה מרגלית.

ב.

דברי התפא"י להיתר החיסונים ומקור

הדברים מהנהגות מימוניות שהובא בב"י.

בענינא דיומא, ידוע שהתפארת ישראל מבסס את ההיתר לקחת את החיסונים גם כשיש סיכון. ובזמנו זה היה אבעבועות [רוח או שחורות] ואז לא היו כ"כ מומחים והיו כאלו שמתו מהחיסון, אבל אם לא היו לוקחים את החיסון היו מתים הרבה יותר והשאלה היא, אם זה מותר שאדם יכניס את עצמו בידיים לסכנה רחוקה בשביל למנוע סכנה קרובה. לדוגמא עיר מסוימת שיש בה 1000 אנשים, מתוכם ימות אדם אחד, אבל אם לא יקחו את החיסון ימותו 200. וההבדל הוא האם עושה בידיים או לא, ופסק התפא"י שמתור כיון שהסכנה רק רחוקה.

בטור חוש"מ בסימן האחרון ס' תנו כתב בזה"ל הוואה את חבירו טובע בנהר או שלסטין באים עליו חייב להצילו בין בגופו בין ממונו. ומיהו אם יש לו ממון להציל עצמו חייב לשלם לו ע"כ ומדבריו נראה שלא מדבר במקרה שיכנס לסכנה ע"י שיציל חבירו.

והביא בשם הרמב"ם בזה"ל והרמב"ם כתב הוואה את חבירו שלסטין באים עליו ויכול להצילו או שישכור אחרים להצילו ולא הציל או שמע שגוים או מוסרים מחשבים עליו רעה, ולא גילה לאוזן חבירו והודיעו, או שידע בו אנס או באנס שהוא קובל לחבירו, ויכול לפייסו בגלל חבירו ולהוציא שטנה מליבו ולא פייס, וכל כיוצא בזה עובר על לא תעמד על דם רעך. ואם מצילו הרי כאילו קיים עולם עכ"ל.

והרמב"ם דייק לכתוב "ויכול להצילו", ומשמע דווקא שבטוח שיכול להציל ולא שיסתכן בשביל זה, ואם זה וודאי סכנה פשיטא שאסור. אבל אם יש חשש, מדויק מהרמב"ם שאינו עובר בלאו ואולי מותר ועכ"פ חובה אין.

שביך אותם, ולא מוסבר איך עשה את זה. ומ"מ נתן להם קללה נמרצת, שלא הגיעו עד מקום שנקרא אפיפסירוס עד שכולם הלכו לאבדון. והיה צריך כנראה להביא אותם שכך הברכה פועלת יותר. [ורואים מכאן שאפ' גזלנים רוצים לקבל ברכה מצדיק, ה' ירחם].

אין לומר שכונת ההג"מ לירושלמי הג"ל.

ולכא' לא מסתבר שהגהות מימוניות התכוון לזה, שרשב"ל הכניס עצמו לספק סכנה בשביל להציל את רבי אימי שהיה בוודאי סכנה. (א) שכתב ההגה"מ ובירושלמי "מסיק" ומשמע שהיה בזה שק"ט ו"המס' היתה ככה, ובירושלמי הג"ל אין שק"ט כלל. (ב) מי אמר שזה חובה, והרי רבי יונתן אמר יכרך המת בסדינו, וחלק על רשב"ל. והכי הרבה אפ"ל, שזה מח' האם מותר או אסור. (ג) יכול להיות שמה שרשב"ל הצילו זה דווקא בגבורא רבה כרב אימי עושים השתדלות כזאת וכמו פדיון שביימים שאפשר לשלם על ת"ח כל הון בשונה משאר העם.

מרח הבי' לא הביא דין זה להלכה, דיוק

בלשון הירושלמי והאם ניתן לסמוך על הירושלמי.

ומר"ן הבי' מביא את ההגהות מימוניות, ולכא' משמע שמסכים איתו. ועוד שמסביר טעמים. ולמעשה בשו"ע לא הביא את זה, ובאחרונים מבואר שלהלכה לא ס"ל כהגה"מ ועוד הרבה מדייקים מהרמב"ם שכתב ויכול להצילו שאינו חובה.

ובלשון הירושלמי צ"ע שכתב "עד דאנא קטיל אנא מתקטיל", ובפ"מ כתב לפרש שאמר ר"ל או אני אהרוג או אני יהרג, ולכא' זה לא נכנס במילים, שלא כתוב או שאני יהרוג או שאני יהרג, אלא כתוב עד שאני הורג אני נהרג.

בראשונים כתבו שא"א לסמוך על הירושלמי כיון שלא למדו אותו במשך הדורות והגרסאות השתבשו, אז א"א לדעת את הלשון המדויק וזה לא כמו התלמוד בבלי שלמדו בו תמיד. וא"כ יכול להיות שלגרסת הרמב"ם נגרוס הפוך, [וזה מתאים למילים]. עד דאנא מתקטיל, אנא קטיל. ופירושו עד שאני נהרג אני אהרג. וכונת ר"ל שאם עכשיו הלסטים גונבי נפשות היום שבו את רבי אימי, מחר ישבו אותי. ואמר הבא להרגך השכם להורגו, ולכן הלך הוא להורגם. ולפ"ז אין ראייה כלל לנידון דידן.

הערה בלשון הירושלמי, יישוב ע"פ ביאור הכלי חמדה.

ובלשון הירושלמי יש עוד להעיר, שהרי ר"ל הלך על מנת להלחם ובסוף רק פייס אותם. ולהשון חסר ולא מוסבר איך קרה שבסוף הסכימו רק בפיוס, ומוכרחים להבין שכך היה. ובספר כלי חמדה פירש באופ"א עד דאנא קטיל אנא מתקטיל, אנא איזיל ומשכיב ליה בחילא דהיינו אם אלך להרוג אותם, אולי יהרגו אותי. וזה אסור שזה כמכניס עצמו למקום סכנה. ולכן אמר אלך להצילו ע"י הפייס אותם "בחיילא" דהיינו ממון, כמו שכתוב "כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל" ופירוש המילה חייל היא עצה למקני נכסין. ולפ"ד הפירוש הפוך וא"כ פשיטא שאין ראייה ואפ' למידת חסידות. [ולשון הירושלמי א"ש].

ג.

דברי מהר"ץ בענין ארבעה תווין

המשונות, וצ"ע מה שונים תווין הללו מכל מקום.

בשבוע שעבר דיברנו על המסורת שבזכות מהר"ץ היא ידועה לנו, שיש ארבעה תווין במקרא שהדגש שלהם חזק ביותר. (א) ובתים מלאים כל טוב (ב) שיהושע שרף את העץ כתוב "וישרוף יהושע את העץ וישמה תל עולם שמהם עד היום הזה" (ג) וגבורא אלך וגו' תלתהון (ד) שהקב"ה הראה לדוד המלך את תבנית ההיכל כתוב "בתיו וגם זכיו". ודבר זה נשכח מכל העולם ולולא מהר"ץ לא היינו יודעים דבר זה. וגם מי שהולך לפי מהר"ץ לא הבינו מה הוא מדבר. ולאחר מאמצים מרובים ומחשבה רבה הצלחנו להבין בס"ד את דבריו, לכן אל תתפלאו שלא תשמעו אנשים שקוראים כך, ואפ' המדקדקים אבל א"א להכחיש את זה כיון שזה כתוב מפורש בכה"ד למהר"ץ, ובמחברת התיג'אן.

ומ"מ נשאר לנו להבין מדוע דווקא התווין הללו שונים משאר התווין שבכל המקרא. שהרי בעלי פרפראות דורשים רמזים של מילים דומים שהוכפלו. לדוגמא, יש שש מקומות בתנ"ך שיש חמש מילים שזמדות שכל מילה בת שתי אותיות, (א) וילד נח את שם את חם וגו' (ב) את תראי כי גם זה לך בן (ג) כי יד עס לך וגו' (ד) אל כן לא בא אל שולחן המלך (ה) גם לי גם לך לא יהיה (ו) אין זה כי אם רע לב. ויעוין באלשיך, ובפנינו הגר"א ועוד מחכמי תימן שמבארים את הקשר שבין הפסוקים. וגם כאן צריך להבין מה משותף לארבעה תווין הללו.

ביאור נפלא ממרן שליט"א בקשר ארבעה התווין במעלת לימוד התורה.

תשמעו דבר הפלא ופלא. מה זה אות ת"ו, במדרש מובא שת"ו רומזת על תורה, ולכן יש לה רגל שבורה ללמדנו שכל המבקש לעסוק בתורה צריך לדחוק את עצמו עליה א"א ללמוד תורה בלי שאדם התאמץ, כמו

שכתוב ת"ח מכתתין רגליהם. צריך לשבור את הרגליים, ללכת להתאמץ ולפעול למען התורה. ולפ"ז יש לבאר כך (א) "ובתים מלאים כל טוב" אין טוב אלא תורה, אדם שימלא את הבית שלו תורה אבל לא סתם ככה צריך שיהיה עם דגש חזק, ובתים מלאים כל טוב שעי' שילמד תורה באופן יוצא מן הכלל, ימלא את ביתו בכל טוב. ולכן יש זרקא על המילה "טוב" לרמז על זה שפיקודי ה' ישירים משמחי לב. וכשאדם עומל בתורה התורה עומלת לו במקום אחר, אם אדם לומד סוגיא פרעה פעמים מבין ע"י זה דברים אחרים שלא הבין וכמו שכתוב "נפש עמל עמלה לו". וזהו מה שכתוב "ובתים מלאים כל טוב.. אשר לו מלאה". (ב) וכל זה כשלומד בבית, אבל כשלומד בבית כנסת זה הרבה יותר טוב. בירושלמי (ברכות פ"ה) כל היגע בתלמודו בביה"כ לא במהרה הוא משכח דהיינו שבלמוד בבית הכנסת יש סגולה שיחקק בזכרון ע"י הקדושה של המקום, משא"כ כשלומד בבית. וא"כ זה הפסוק שבדברי הימים "בתיו" שמדבר על בית המקדש, ומרמז על מקדש מעט ולכן התי"ו בדגש. (ג) אבל מה, יש את הצורך בשימוש ת"ח. גדולה שימושה יותר מלימודה, וזה יהושע ששרף את העי. שעי' שאדם לומד תורה בפילפול ועמקות ומחמם את עצמו בלימוד תורה, מבטל מעצמו את היצר הרע וזוכה לפסוק "וישמה תל עולם" דהיינו שעולה ומתעלה כמו תל ולא סתם אלא בדגש חזק. משהו רצינו, כר"ע שדרש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות כך יעלה גבוה גבוה. והמשך הפסוק "וישמה תל עולם שממה" מרמז, שכשאדם שם עצמו כמדבר שהכל דשים בו זוכה עוד להתעלות. (ד) כתוב לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד וזה נרמז בפסוק בדניאל "תלתהון", דהיינו שלשת הדברים הללו. ובפסוק כתוב וגבריא אלך תלתהון וכו' נפלו לגוא אתון נורא יקידתא מכפתין" דהיינו שהשליכו אותם לתוך האש, ומרמז על זה שאדם נמצא בתוך הבית מדרש, וכופת את עצמו לביהמ"ד זוכה להתעלות.

אפשרות נוספת מתוקה מדבש ממרן שליט"א

לביאור הפסוקים בענין בית המקדש וירושלים.

כתוב "כי תבואו אל ארץ כנען ונתתיו נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם" וצ"ע וכי זה מה שיקבלו שיבואו לארץ ישראל. ובמדרש מובא שענה ע"ז רשב"י, מלמד שהכנענים ידעו שעמ"י יכבשו את הארץ, והחביאו את כל כספם וזהבם בתוך הקירות. והקב"ה אמר אני אמרתי "ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאה", וכדי לקיים את ההבטחה עשה נגע צרעת, וע"י זה יתוץ את הבית ויגלו את כל האוצרות. (א) ולפ"ז הכוונה כך, איך תמצא בית שמלא כל טוב "ובתים מלאים כל טוב", תי"ו בדגש חזק, דהיינו תעשה "פיצוץ" לבית, וכך תראה את כל האוצרות. ולכן הדגש חזק ביותר. (ב) ומה שכתוב בדה"י "ובתיו", שמדבר על בניית בית המקדש שדוד לימד את שלמה את מידות הבנין. מרמז, על חרבן בית המקדש שדוד אמר לשלמה שבית המקדש יחרב. וכבר הרמב"ם כתב בהל' יסודי התורה מעת שבנה שלמה את הבית, ידע שעתידי להחרב. ולכן דוד אמר לשלמה "ובתיו" בדגש חזק, דהיינו שידע שהבית יחרב. ויותר מזה חז"ל אומרים שהפסוק "ונתתיו נגע צרעת וגו'". מדבר על חרבן בית המקדש, ונדרש כך "הוא אשר לו הבית", זה בית המקדש. "והגיד לכהן", זה ירמיה הנביא שהיה כהן. "כנגע נראה לי בבית", זה טינופת ע"ז שהכניסו לתוך בית המקדש. "ונתן את הבית" זה דברי הקב"ה שהבית יחרב. וא"כ שני הפסוקים הללו קשורים ביחד. (ג) "וישרוף יהושע את העי וישמה תל עולם שמהם עד היום הזה". יהושע, זה מושיען של ישראל. שרף את העי, זה ירושלים כמו שכתוב "נתנו את ירושלים לעיים". וישמה תל עולם שמהם עד היום הזה דהיינו לא לעולם, אלא עד זמן מסוים, אבל אח"כ יחזור ויבנה.

כתוב בעיר הנדחת "ואת כל שללה תקבץ וגו' והיתה תל עולם לא תבנה עוד" אותו פסוק, אבל לשם זה בדגש קל. בגמ' סנהדרין כתוב שפרשת בן סורר ומורה לא היה ולא נברא, וכן לענין עיר הנדחת, ושם כתוב אמר ר' יוחנן אני עמדתי על תילה. וישנו דבר הפלא ופלא שכתבו הגר"ש שבזי ר' ישראל הכהן, [חיו לפני 350 שנה] וכן כתב המהר"ל מפראג שהכוונה בר"י שאמר אני עמדתי על תילה, לירושלים שתייה תל עולם. לא תבנה עוד, דהיינו לא תבנה מעצמה, אלא בידי שמים. ולפ"ז הביאור נפלא, וישרוף יהושע את העי דהיינו עשה אותה לעיים, שזה חורבות. [וגם בפשט ר"א שנקראת העי עי מכיון שהחריבו את העיר ונקראת ע"ש זה עין] וכן בהמשך הפסוק שכתוב "שממה", מרמז על ירושלים שתייה שוממה, ולכך יש גי'א באל"ף של הפסוק "ואת בתיו", דהיינו שירמזו על מרירות הלב. וא"כ נמצא שהפסוקים מדברים על ירושלים, ונשאר הפסוק האחרון שכתוב בדניאל "תלתהון", ומרמז נפלא על בית המקדש השלישי שלא יחרב, כמו חנניה מישאל ועזריה שהשליכו אותם לאש, ולא נשרפו. ומרמז שהבית השלישי יחזור לעולם, ולא יחרב. והוא יהיה חזק "תלתהון" בדגש חזק ביותר.

ממש הפלא ופלא, פרפראות בתורה, ה' ברוך הוא יזכינו.

שובו בנים שובבים